

Analysis of Turkish Language Curriculums' Reading Acquisitions of Turkish Teaching Centers in Terms of Cognitive Strategies

TÖMER Türkçe Öğretim Programları Okuma Kazanımlarının Bilişsel Stratejiler Açısından İncelenmesi*

Mustafa Ulutaş**

Mehmet Kara***

Geliş / Received: 11.06.2019

Kabul / Accepted: 17.09.2019

ABSTRACT: Nowadays, the first quarter of the 21st century, the teaching of Turkish as a foreign language is mostly carried out by Turkish Teaching Centers, which are established within the universities and their numbers are increasing every day. These centers carry out the language teaching process through the books they prepared or obtained from other centers. The books used in the area of teaching Turkish as a foreign language should be prepared within a certain curriculum. Unfortunately, it is known that only a few of the existing Turkish Teaching Centers have developed their own curriculums by using the common framework. Curriculum acquisitions should ensure that language learners exhibit certain skills from the lowest to the highest. One of the most important sources that can be used to sort and classify the acquisitions from the simplest to the highest cognitive level is the Bloom Taxonomy. "Recall, comprehension, implementation, analysis, evaluation, creation" steps of this taxonomy, revised by Anderson and Krathwohl is considered important to express the acquisitions according to certain cognitive processes and to make the curriculum more functional. In this study, it is aimed to examine the reading acquisitions in Turkish curriculum as foreign language according to the revised Bloom Taxonomy. For this purpose, the reading acquisitions of Ankara University and Gazi University Turkish Teaching Center's Turkish curriculum were examined by taking into account the cognitive processes of taxonomy. Based on the data obtained: It is seen that the reading acquisitions in the Turkish Language Curriculum as a Foreign Language of Ankara University indicate 6 cognitive process steps 91 times; and the reading acquisitions in the Turkish Language Curriculum as a Foreign Language of Gazi University indicate the same cognitive process steps 112 times in total. It was found that basic cognitive skills (remembering, understanding, implementation) had a weight of 72.53% in Ankara University curriculum; and in Gazi University curriculum, they had a weight of 69.64%. While both curriculums do not include reading acquisition for the level of creation, the percentage of high-level cognitive skills (analysis, evaluation, creation) is determined as 27.47% in the Ankara University curriculum; and in the Gazi University curriculum, it was determined as 30.36%.

Keywords: Turkish as a foreign language, curriculum, revised Bloom taxonomy, reading acquisitions

* Bu makale, 7-8 Aralık 2018'de Antalya'da gerçekleşmiş olan II. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü olarak sunulan bildirinin düzenlenmiş hâlidir.

**Dr., Uşak Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, mustafa.ulutas@usak.edu.tr

*** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, mehkara@usak.edu.tr

ÖZ: 21. yüzyılın ilk çeyreğinin yaşandığı günümüzde, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, çoğunlukla üniversiteler bünyesinde kurulan ve sayıları her geçen gün artan Türkçe Öğretim Merkezleri (TÖMER) tarafından yapılmaktadır. Bu merkezler ya kendi hazırladıkları ya da başka merkezlerden temin ettikleri kitaplar vasıtasıyla dil öğretim sürecini yürütmektedir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan kitapların belli bir program çerçevesinde hazırlanması gerekmektedir. Ancak ne yazık ki mevcut TÖMER'lerin sadece birkaçının Avrupa Diller İçin Ortak Çerçeve Metni'nden yararlanarak kendi programlarını geliştirdikleri bilinmektedir. Öğretim programlarında yer alan kazanımlar, dil öğrenenlerin hatırlama basamağından yaratma basamağına kadar belli becerileri sergilemelerini sağlamalıdır. Kazanımları, en basit düzeyden en üst bilişsel basamağına kadar sıralamak ve sınıflandırmakta yararlanılabilecek önemli kaynaklardan biri de Bloom Taksonomisi'dir. Bu taksonominin Anderson ve Krathwohl tarafından yenilenmiş hâlinde yer alan "hatırlama, anlama, uygulama, çözümlenme, değerlendirme, yaratma" basamakları, kazanımların belli bilişsel süreçlere göre ifade edilmesi ve programın daha işlevsel yürütülmesi açısından önemli görülmektedir. Bu çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe öğretim programlarındaki okuma kazanımlarının yenilenmiş Bloom Taksonomisi'ne göre incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla Ankara Üniversitesi TÖMER ile Gazi Üniversitesi TÖMER'in Türkçe öğretim programlarında yer alan okuma kazanımları, taksonominin bilişsel süreçleri dikkate alınarak incelenmiş ve elde edilen verilerden hareketle okuma kazanımları ile ilgili olarak; Ankara Üniversitesi TÖMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan okuma kazanımlarının 6 bilişsel süreç basamağını toplam 91 kez; Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan okuma kazanımlarının ise aynı bilişsel süreç basamaklarını toplamda 112 kez işaret ettiği görülmektedir. Temel bilişsel becerilerin (hatırlama, anlama, uygulama) Ankara TÖMER öğretim programında %72,53; Gazi TÖMER öğretim programında ise %69,64 ağırlığa sahip olduğu dikkat çekmektedir. Her iki programda da yaratma düzeyine yönelik okuma kazanımı yer almazken üst düzey bilişsel becerilerin (çözümlenme, değerlendirme, yaratma) yüzdeleri oranı Ankara TÖMER öğretim programında %27,47; Gazi TÖMER öğretim programında ise %30,36 olarak tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, öğretim programı, yenilenmiş Bloom taksonomisi, okuma kazanımları.

Giriş

Türkçe, ana dili olarak kullanıldığı ülkelerin sınırlarını aşan; dünyanın farklı yerlerinde kullanılan ve öğrenilen bir dil olarak dünya dilleri arasında önemli bir yere sahiptir. Son yıllarda Türkiye'nin politik, ekonomik ve kültürel alanlarda algılanış biçimi ve gördüğü ilgi Türkçenin bir yabancı dil olarak öğrenilmesi ihtiyacını doğurmuştur. “Bir dilin ana dil olarak konuşulduğu ülke vatandaşları dışında bir kitle tarafından öğrenilme talepleri belirli siyasi, ekonomik, sosyal etkenlerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Söz konusu alanların, öğrencinin hedef dili öğrenme yönündeki talebine etkisinin sınırlarını tam olarak bilmek mümkün değildir.” (Durmuş, 2013: 209-210). Bir milletin dilinin yabancı dil olarak öğretilmesi için dil politikalarının belirlenmesi, süreci yürütecek kurumların organize edilmesi, öğrencilerin amaçlarına uygun programların hazırlanması, dil öğretimi gerçekleştirecek elemanların seçilmesi ve eğitilmesi, ilgili araç gereçlerin temin edilmesi ve tüm bunlardan sonra dil öğretimine başlanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçların giderilip sürecin koordine edilmesinde öncelikli görev, devlete ve onun ilgili kurumlarına düşmektedir (Tosun, 2005: 4).

Bir dili öğrenmek demek; kişinin hedef dile ait metinleri okuyup, dinleyip anlayabilmesi, söylenenleri takip edebilmesi ve o dille iletişim kurmak için konuşup yazabilmesi anlamına gelmektedir. Dil öğretiminde öğrencilerin dili öğrenme amacına uygun bir öğretim planı göz önünde bulundurulduğunda, tercih edilecek yöntemlerin temel prensibi tüm bu becerileri sağlamak olmalıdır. Türkiye’de Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda telaffuz eğitimine ilişkin materyaller, amacına uygun hazırlanmış sıklık sözlükleri, seviyelendirilmiş hikâye kitapları seti, farklı duyulara hitap edecek ders materyalleri, amacına uygun hazırlanmış paket programlar vb. konularda birçok eksiklik olduğu bilinmektedir (Kara, 2011: 158).

Türkiye’de yabancılara Türkçe öğretimi faaliyeti çoğunlukla, birçok üniversite bünyesinde kurulan Türkçe öğretim ve öğrenim merkezleri (TÖMER) aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında özel dil kurslarının da dil öğretimi gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Türkiye’de TÖMER’lerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu merkezlerde Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, çeşitli yayımlar vasıtasıyla yapılmaktadır. TÖMER’lerin birçoğu dil öğretiminde, belli başlı kurumlar tarafından hazırlanmış olan kitap setlerini kullanmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, ihtiyaç analizleri sonrasında belirlenmiş amaç ve kazanımlardan hareketle hazırlanmış programlarla değil, çoğunlukla kitaplarda yer alan metin ve etkinlikler yardımıyla yapılmaktadır. Türkçenin yabancılara öğretimi alanında kaynak kitaplar bulunmasına rağmen pek az kurumun Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni’ne (MEB, 2009) uygun olarak hazırlanmış bir programa sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, alanda yaşanan en büyük problemlerden biridir ve süreci yöneten kurumların ortak bir plan ve program çerçevesinde çalışmasına da engel olmaktadır (Kan, Sülüsoğlu & Demirel, 2013: 30). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılacak materyallere kaynaklık edecek programlar hazırlanmalıdır, “Türkçenin dil bilgisini işlevsel açıdan ve her yönüyle betimleyen çalışmalar, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine kaynaklık etmelidir.” (Candaş-Karababa, 2009: 276).

Günümüzde Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi amacıyla hazırlanan ve kamuoyuyla paylaşılan pek az yabancı dil olarak Türkçe öğretim programı bulunmaktadır. Bu programların hazırlanmasında DİAOBM temel kaynak kabul edilmekte ve amaç ile kazanımlar bu metinden hareketle yazılmaktadır. Ayrıca hâlihazırda geliştirilmiş bir öğretim programları olmasa dahi kendi kitabını basmış olan birçok TÖMER de bu kitapların hazırlanmasında yine aynı metni temel almaktadır.

Avrupa ülkelerinin hazırlayacakları dil öğretim programları, dil sınavları ve dil öğretimi ders kitaplarının ortak bir zemine oturmasına; bu bağlamda dil öğrenenlere, program geliştiricilere ve kitap yazarlara rehberlik eden bir metin olma özelliği taşıyan DİAOBM’de (MEB, 2009) temel, orta ve ileri olmak üzere üç dil düzeyi bulunmaktadır. Bu düzeyler de temel A1-A2, orta B1-B2, ileri C1-C2 olmak üzere belirli basamaklara ayrılmaktadır. Her bir düzeyde dil öğrenenlerin sergilemeleri gereken birtakım beceriler yer almaktadır. Özellikle orta düzey (B2) ve ileri düzey (C1-C2) dil becerilerinin, dil öğrenenlerin hedef dilde üst düzey birtakım bilişsel becerileri sergilemeleri beklenmektedir. Bu bağlamda dil öğrenenlerden bilhassa ilgili düzeylerde “kendi bakış açısını geliştirme, irdeleme, karşılaştırma, ilişkilendirme, sorgulama, doğaçlama, ayırt etme, değerlendirme, çözüm üretme” gibi becerilerin sergilenmesini beklemek doğaldır.

Bloom ve ekibinin geliştirdiği eğitim hedefleri taksonomisi, bilginin özünün kavranması, anlaşılması ve içselleştirilmesi gibi birtakım bilişsel süreçlerin farklı gereksinim ve aşamaları da beraberinde getirdiğini ortaya koymuş ve araştırmacılar bunların sınıflandırılmasının eğitim süreçlerine olumlu katkılar yapacağını savunmuşlardır. (Bloom, Engelhart, Furst, Hill & Krathwohl, 1956). Bloom ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu eğitim hedefleri taksonomisi “bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme” düzeylerinden oluşmakta ve her bir düzey kendi içinde alt basamaklara ayrılmaktadır. İlerleyen süreçte taksonominin bazı zayıf yanlarının bulunduğu görüşünden hareketle farklı çalışmalar yürütülmüş ve Bloom Taksonomisi’nin revize edilmesi yoluna gidilmiştir. Bloom’un öğrencilerinden Lorin W. Anderson ve David R. Krathwohl öncülüğünde ortaya çıkan çalışmada taksonomi yine 6 kategoriye ayrılmış ancak bu kategorilerde bazı değişiklikler yapılmıştır. Daha önce “bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme” basamaklarından oluşan taksonominin yeni hâli sırasıyla “hatırlama, anlama, uygulama, çözümlenme, değerlendirme ve yaratma” basamaklarını içermektedir. Revize edilen taksonomide basamaklardan bazılarının farklı adlandırıldığı, en üst düzey bilişsel basamağın “yaratma” basamağı olduğu dikkat çekmektedir. Yine her bir basamakta sergilenmesi öngörülen birtakım beceriler bulunmaktadır (2010: 86-88). Hazırlanan yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programlarında, taksonomide ifade edilen bilişsel becerilerin ve hiyerarşinin dikkate alınması dil öğretiminin etkililiğine ve işlevselliğine katkıda bulunacaktır.

Türkçenin ana dili olarak öğretilmesi ve dil becerilerinin geliştirilmesine yönelik hazırlanan Türkçe öğretim programları, araştırmacılar tarafından pek çok kez incelenmiş ve bu programlarla ilgili birtakım değerlendirmelerde bulunulmuştur (Alver & Sancak, 2016; Arı, 2017; Bağcı - Ayrancı, 2017; Çebi & Durmuş, 2012; Demir, 2016; Kara & Ulutaş, 2018a; Kara & Ulutaş, 2018b; Melanlıoğlu, 2008; İşeri & Baştuğ, 2016; Temizkan & Atasoy, 2014; Yılmaz & Çolak, 2017). Bunun yanında, Türkçenin yabancı dil olarak

öğretilmesi amacıyla hazırlanmış az sayıdaki yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programı ile ilgili program değerlendirme çalışmalarının eksikliği göze çarpmaktadır. Türkiye Maarif Vakfı öncülüğünde, alanında uzman kişiler tarafından yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik bir öğretim programının hazırlanmış olduğu bilinmektedir (Türkiye Maarif Vakfı, 2019). Yabancı dil olarak Türkçe öğretim programlarının hazırlanarak kamuoyu ile paylaşılması ve bu programların, yapılacak çalışmalarla yeniden düzenlenip güncellenmesi birçok açıdan önemli görülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğretim programlarındaki okuma kazanımlarını, yenilenmiş Bloom Taksonomisi'ne göre inceleyerek programlardaki okuma kazanımlarının yenilenmiş Bloom Taksonomisi'nin hangi bilişsel basamaklarını (hatırlama, anlama, uygulama, çözümlenme, değerlendirme ve yaratma) işaret ettiğini ve bu okuma kazanımlarının bilişsel süreç boyutuna dağılımının nasıl olduğunu tespit etmektir.

Yöntem

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Doküman incelemesinde, araştırılacak konu hakkında bilgiler içeren yazılı kaynaklar kullanılmaktadır. Bu yöntem, eğitim araştırmalarında program yönergelerinin veri kaynağı olarak kullanılıp incelenmesine olanak sağlaması bakımından önemlidir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu çalışmanın veri kaynağı yabancı dil olarak Türkçe öğretim programları olduğundan doküman incelemesi yönteminden yararlanmak uygun görülmüştür. Çalışmanın veri toplama ve analiz sürecinde (Nisan 2019) yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde sistematik bir öğretim programı takip eden Ankara Üniversitesi TÖMER ile Gazi Üniversitesi TÖMER'in hazırlayıp uyguladıkları "Ankara TÖMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı" ve "Gazi TÖMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı" çalışmanın veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Doküman incelemesi yöntemine uygun olarak öğretim programlarına ulaşılmış, Ankara ve Gazi Üniversitesi TÖMER'in Türkçe öğretim programlarında yer alan okuma kazanımları, taksonominin bilişsel süreçleri dikkate alınarak incelenmiş ve elde edilen verilerden hareketle programlardaki okuma kazanımları ile ilgili birtakım görüş ve öneriler ifade edilmiştir.

Nitel araştırmalarda araştırmacının, görüşmelerden elde ettiği katılımcı ifadeleri, gözlemlerinden elde ettiği alan notları ya da ulaştığı bir belge incelemesi sonucunda elde ettiği bulguların güvenilirliğini tek başına sağlaması çoğu zaman mümkün olmayabilir. Bu nedenle, farklı kişileri kodlama ya da inceleme sürecine katıp görüşlerini alarak bulguların daha güvenilir olması sağlanır. Bu, bazen birden fazla kişinin metne dökülmüş saha notlarının ilk 5-10 sayfasını kodlaması ve daha sonra ortaya çıkan sonuçların her birinin gözden geçirilmesini gerektirebilmektedir (Miles & Huberman, 2015: 64). Bazen de bir dokümanda incelenmesi gereken fenomen ya da olgu hakkında tutarlı ve güvenilir bir sonuca ulaşmak için birden fazla kişinin görüşünü alarak kodlayıcı ya da oranlayıcılar arasında bir görüş birliğine varılmak istenir (Neuman, 1997: 138-139). Bu işleme, kodlama güvenilirliği denilmektedir. Bu araştırmada da kodlama güvenilirliğini sağlamak için farklı uzmanlık alanlarından kişiler (2 Türkçe eğitimcisi, 1 eğitim programcısı), Ankara ve Gazi

Üniversitesi TÖMER programlarında yer alan kazanımların her birinin yenilenmiş Bloom Taksonomisi'ndeki bilişsel seviyelerden (hatırlama, anlama, uygulama, çözümlenme, değerlendirme ve yaratma) hangisine göre yazıldığını ayrı ayrı incelemiş ve her bir kazanımı kendi içinde içerdiği bilişsel işlem ya da eyleme dayanarak bir kodlama yapmışlardır. Üç ayrı uzmandan gelen görüş ve dönütler, araştırmacı tarafından karşılaştırılmış, uzlaşılan kodlamalarla devam edilmiştir. Kodlama farklılığının olduğu durumlarda kazanım araştırmacılar tarafından yeniden incelenmiş, bu konuda Bloom taksonomisi seviyelerine göz atılmış ve ardından kazanımların ihtiva ettiği eylem derinliğine göre kodlama üzerine nihai karara varılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Çalışmada incelenen Ankara Üniversitesi TÖMER Türkçe Öğretim Programı'nda (2016) toplam 89 okuma kazanımı bulunmaktadır. Bu program, A1 düzeyinden C2 düzeyine kadar öğretim yapılabilecek şekilde tasarlanmış ve kazanımlar ilgili düzeylere dağılmıştır. Gazi Üniversitesi TÖMER Türkçe Öğretim Programında (2013) ise A1 düzeyinden C1 düzeyine kadar toplam 97 okuma kazanımının yer aldığı görülmektedir. Bu programda C2 düzeyine ilişkin kazanım bulunmamasına rağmen kazanım sayısının, incelenen diğer öğretim programından daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Aşağıdaki tablolarda, incelenen öğretim programlarının düzeylere göre okuma kazanımları ve bu kazanımların işaret ettiği bilişsel süreç basamakları yer almaktadır.

Tablo 1. Türkçe Öğretim Programlarının A1 Düzeyine Göre Okuma Kazanımları ve Bunların Bilişsel Süreç Düzeyleri

<i>Ankara TÖMER</i>		<i>Gazi TÖMER</i>	
<i>Kazanım</i>	<i>Kazanım Düzeyi</i>	<i>Kazanım</i>	<i>Kazanım Düzeyi</i>
1. Kişisel bilgilere ilişkin kavramları (ad, soyad, yaş, meslek, uyruk vb.) anlamlandırır.	Anlama	1. Yiyecek ve içecek sipariş verir (menü, özel veya ekstra istekler, sıcak ve soğuk yemekler, içecekler, yardımcı yemekler, tatlı ve meyveler, sos ve tatlandırıcılar).	Uygulama
2. Tanışma, tanıma, selamlaşma, ayrılma durumlarında kullanılan kalıp ifadeleri ayırt eder.	Anlama	2. Aile ile ilgili temel kavramları anlar. (Anne, baba, kardeş, eş, çocuk; sayılar, yıl, ay, yaş, cep telefonu numarası, doğum tarihi...)	Hatırlama
3. Toplumsal yaşam alanlarına ilişkin kavramları (ev, lokanta, okul, hastane, otel, istasyon, havaalanı vb.) ayırt eder.	Anlama	3. Alışverişte ürün özellikleri, fiyat bilgileri, ödeme seçenekleri hakkında basit soruları anlar.	Anlama
4. Basit içerikli bir formu (ad, soyad, doğum tarihi ve uyruk gibi kişisel bilgileri içeren) doldurur.	Hatırlama	4. Arkadaş veya meslektaşlar tarafından yazılan "Saat 16.00'da geri döneceğim." gibi basit mesajları anlar.	Anlama
5. Renk adlarını ve sayıları (gün, ay, yıl, para, telefon numaraları) tanıır.	Hatırlama	5. Basit yön ifade eden, harita ve krokileri anlar.	Anlama
6. Belli başlı bitki ve hayvan adlarını tanıır.	Hatırlama	6. Bilgisayar programlarındaki "yazdır", "kaydet", "kopyala" gibi en önemli komutları anlar.	Anlama
7. Evdeki bölümleri ve eşyaları tanıır.	Hatırlama	7. Bilgisayar programlarının kullanıldığı teknik araçlarda bulunan temel komutları anlar	Anlama

			(“Yazdır”, “Sil”, “Kopyala”, “Kaydet”, “Şifrenizi giriniz”, “Evet/Hayır”, “İptal”, “Kartı itiniz”...)	
8. Görsellerle desteklenmiş organları tanıır.	Hatırlama	8. Bir yerden bir yere nasıl gidileceği gibi yazılı kısa ve basit yön tariflerini takip eder (“Karşıya geçiniz”, “Sağa-sola dönünüz”, 100 metre ileride, geride.../-den ....e...).	Uygulama	
9. Zaman bildiren sözcükleri (gelecek hafta, geçen cuma, kasımda, saat 3:’da vb.) tanıır.	Hatırlama	9. Dilek ve temenni ile ilgili temel kalıpları anlar (“Mutlu yıllar”, “Kutlarım”, “Tebrik ederim.”, “Nice yıllara...).	Anlama	
10. Aile bireyleri ile ilgili sözcükleri tanıır.	Hatırlama	10. Gazete ve dergi metinlerindeki kişiler ile ilgili bilgileri (oturduğu yer, yaş vb.) anlar.	Anlama	
11. Sanatsal etkinliklere ilişkin metinlerdeki (film/tyatro/konser afişi, duyuru, broşür, tabela vb.) temel bilgileri ayırt eder.	Anlama	11. Gündelik hayattaki konuşma kalıplarını bilir ve anlar (hastanede, yolculukta, alışverişte...).	Anlama	
12. Kısa ve yalın metinlerde bildiği sözcükleri ayırt eder.	Anlama	12. Günlük hayatta karşılaşılan işaret ve uyarı tabelalarındaki (Örneğin “Havaalanı”, “Park Yeri”, “Park etmek yasaktır.”, “Sigara içmek yasaktır.” vb.) sözcükleri ve ifadeleri anlar.	Anlama	
13. Kişilere ait yaş, meslek, ülke ve uyruk ile ilgili sözcükleri tanıır.	Hatırlama	13. Kartpostallardaki bayram kutlamaları gibi kısa ve basit mesajları anlar.	Anlama	
14. Ulaşım ile ilgili yalın kavramları ve kalıp ifadeleri (adres bilgileri, toplu taşıma ve temel ulaşım araçları, yön ifadeleri ve yön tarifleri vb.) tanıır.	Hatırlama	14. Kısa istek, bildirim notlarını ve bu notlardaki basit kalıpları anlar. (Şu saatte toplantı var.”, “İçeride toplantı var.”, “Ders var.”, “Kapıyı kapat.”, “Sinemadayım.”, “Akşam geç geleceğim.”...)	Anlama	
15. Alışveriş ile ilgili yalın kavramları ve kalıp ifadeleri (alışveriş alanları, ölçü birimleri yiyecek, içecek ve kıyafet adları vb.) tanıır.	Hatırlama	15. Ne istediğini belirtip fiyat sorarak basit alışveriş metinlerini anlar.	Anlama	
16. Bayramlaşma ve kutlama iletilerini; günlük hayatta kullanılan kalıplaşmış iyi dilek, temenni ve nezaket ifadelerini fark eder.	Anlama	16. Özel günlerle ilgili temel kavramları anlar.	Anlama	
17. İletişim amaçlı kullanılan teknolojik araçlardaki kullanım bilgilerini ve yalın iletileri tanıır.	Hatırlama	17. Sosyal etkinliklerle ilgili temel kavramları anlar.	Anlama	
18. Kısa ve yalın bilgilendirici nitelikteki açıklamalar, yönergelerin (uyarı levhaları, ilan panoları, tabelalar vb.) anlamını özellikle görsellerle desteklendiğinde yakalar.	Anlama	18. Sosyal ve fiziki çevre ile ilgili temel kavramları ve niteleyicileri anlar (şehir, ülke, yurt, semt, cadde, sokak, ev nu., evin bölümleri, büyük, küçük, kalabalık, yüksek, alçak...).	Anlama	
19. Hobiler, ilgi alanları ve alışkanlıklar ile ilgili ifadelerdeki bilgiyi yakalar.	Anlama	19. Yemeklerle ilgili bilgi alır: acılı-acısız, kırmızı-beyaz et; Yemeklerle ilgili rica ve istek bildirimlerinde bulunur: Lütfen çok soğuk olmasın, etin yanında ..... da istiyorum...)	Uygulama	

20. Yolculuk biletleri, süpermarket, bakkal tezgâhlarındaki yönlendirmeler, ürünlerin paket ve etiketlerindeki basit cümleler, hareket saati bildiren tabelalar, emanet ofisiyle ilgili bilgileri anlar.

Tablo 1'e bakıldığında A1 dil düzeyinde, Ankara TÖMER öğretim programının 19, Gazi TÖMER öğretim programının ise 20 okuma kazanımı içerdiği görülmektedir. Okuma kazanımları her iki programda da bilişsel süreç boyutu açısından "hatırlama ve anlama" düzeyinde yoğunlaşmaktadır. Dil düzeyi dikkate alındığında bu durumun doğal karşılanması gerektiği düşünülmektedir. Dil öğrenenlerin henüz temel düzey öğrenci olmalarından hareketle ilgili okuma kazanımlarının da bilişsel süreç boyutunun temel düzeylerinde yer almasının doğal ve uygun olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte Gazi TÖMER öğretim programında "uygulama" basamağında üç kazanımın (A1.1, A1.8, A1.19) bulunduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca Ankara TÖMER öğretim programı okuma kazanımlarının bazılarında (A1.2, A1.3, A1.11, A1.12) "ayırt eder" ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu ifade biçiminin bilişsel süreç boyutunda çoğunlukla "çözümleme" basamağında ayırttırma alt becerisi için kullanıldığı bilinmektedir (Anderson ve Krathwohl, 2010). Bununla birlikte ilgili kazanımları inceleyen alan uzmanları, bunların "hatırlama" ve "anlama" bilişsel sürecine daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. Buradan hareketle bu kazanımlarda "... ayırt eder." ifadesiyle kazanımın amaçladığı bilişsel süreç düzeyine uygun bir sözcüğün kullanılmamış olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Türkçe Öğretim Programlarının A2 Düzeyine Göre Okuma Kazanımları ve Bunların Bilişsel Süreç Düzeyleri

<i>Ankara TÖMER</i>		<i>Gazi TÖMER</i>	
<i>Kazanım</i>	<i>Kazanım Düzeyi</i>	<i>Kazanım</i>	<i>Kazanım Düzeyi</i>
1. Kısa/yalın yönergeleri takip eder.	Anlama	1. Basit bir dille, bildik (herhangi bir uzmanlık bilgisi gerektirmeyen) ve güncel konularda yazılmış metinleri anlar.	Anlama
2. Yalın bir dille yazılmış, kısa metinlerdeki içeriğin anlamını yakalar.	Anlama	2. Bilgisayar programlarının kullandığı teknik araçlardaki cümle düzeyindeki yönerge ve bildirimleri anlar.	Anlama
3. Günlük hayatta karşılaştığı ilan, broşür, menü, tabela ve levhalarda verilen bilginin anlamını ana çizgileriyle çıkarır.	Anlama	3. Bir broşürden belli başlı boş zaman etkinlikleri, sergiler vb. konulardaki bilgileri anlar.	Anlama
4. Metinlerdeki hitap, istek/rica veya teşekkür/ret ifadelerinin anlamlarını ayırt eder.	Anlama	4. Bir okul/iş/tatil gününde yapılan etkinliklerin anlatıldığı basit metinleri anlar.	Anlama
5. Dilekçe, kartpostal, bilgi notu, kısa ileti, davetiye, mektup ve e-posta vb. içerikli metinlerin ve bu metinlerdeki belli başlı kalıp ifadelerin anlamını yakalar.	Anlama	5. Bir ürünün/hizmetin temel özelliklerini anlatan basit metinleri anlar.	Anlama
6. Kitle iletişim araçlarındaki haberlerin ana çizgilerini (yer,	Anlama	6. Boş zaman etkinliklerinin, hobilerin	Anlama

zaman, kişiler, konu vb.) çıkarır.		anlatıldığı basit metinleri anlar.	
7. Yazılı kitle iletişim araçlarında (gazete, dergi, vb.) ilgilendiği konuları bulur.	Anlama	7. Broşür, rehber, el ilanı, reklam metni, kurs ilanı ve afiş gibi metinlerdeki temel ifade ve bilgileri anlar.	Anlama
8. Yazılı kitle iletişim araçlarındaki ilanlarla ilgili (satılık/kiralık ev, otomobil, bilgisayar fiyatları ve nitelikleri gibi) önemli bilgileri belirler.	Anlama	8. Günlük hayatın anlatıldığı veya sorulduğu kişisel bir mektubu anlar.	Anlama
9. Görsellerle desteklenmiş haber özetlerinin anlamını çıkarır.	Anlama	9. Haber metninden kimin nerede, ne zaman, ne yaptığını anlar.	Çözümleme
10. Reklamlardaki ürünlere ait temel bilgileri tanıır.	Anlama	10. Haber ve gazete metinlerinde geçen temel sayısal ifadeleri anlar.	Anlama
11. Olayların zamansal sıralamasını (ilk önce, önce, sonra, daha sonra, sonradan vb.) yapar.	Anlama/Çözümleme	11. Kısa biyografiler, sağlık, siyaset, spor, magazin, eğitim, çevre, beslenme gibi alanlara ait kısa anlaşılır metinleri anlar.	Anlama
12. Olay örgüsünü uygun şekilde sıralar.	Anlama	12. Olay ve durum özetleyen birkaç cümlelik basit mesajları anlar.	Anlama
13. Görsellerle desteklenmiş hava ve yol durumu, ekonomi, spor haberleri vb. bilgileri ayırt eder.	Anlama	13. Reklamlardaki ürünlere ilişkin fiyat ve ebat gibi temel bilgileri anlar.	Anlama
14. Günlük yaşam etkinlikleri ve alışkanlıklarıyla ilgili temel bilgi ve kalıp ifadelerin (beslenme, spor alışkanlıkları, trafik, hastalık, müzik, bilgisayar/internet terimleri, postane ve bankalardaki basit işlemler vb.) anlamını yakalar.	Anlama	14. Sayıların ve isimlerin çokça geçtiği, açık bir üsluba sahip ve resimlerle desteklenmiş haber özetleri veya gazete metinlerindeki önemli bilgileri anlar.	Çözümleme
15. Kişisel bilgiler içeren kısa ve yalın dilde yazılmış mektup veya davetiyelerdeki ifadelerin anlamını yakalar.	Anlama	15. Sosyal etkinliklere ilişkin temel kavramları anlar.	Anlama
16. Okuduğu metindeki olayın geçtiği yeri, zamanı, kişiyi/kişileri ve olayın akışını belirler.	Anlama	16. Teknik araçlardaki (ankesörlü telefon, çay/kahve makinesi, bankamatik...) yönerge ve komutları anlar.	Anlama
17. Günlük yaşama ilişkin diyalog metinlerindeki (yiyecek ve içecek siparişi, randevulaşma vb.) anlamları ayırt eder.	Anlama	17. Temel kişisel bilgileri, durumları, duyguları anlatan mektupları ve bunlarla ilgili soruları anlar.	Anlama
18. Bir harita veya şehir planı üzerinden yapılan yazılı yön tarifinin anlamını çıkarır.	Anlama	18. Temel kişisel bilgilerin, olayların anlatıldığı kısa metinleri anlar.	Anlama
19. Seyahat ile ilgili bilgileri (ulaşım araçlarını kullanma, gidilecek yer hakkında bilgi toplama vb.) fark eder.	Anlama	19. Temel zaman ifadelerini ve fiilleri anlar.	Anlama
20. Yakın çevre (aile, akraba, arkadaş, eğitim, ev, iş) ilgi	Anlama		

alanları, özel beceriler gibi kişisel bilgilere ilişkin ayrıntılı ifadeleri fark eder.	
21. İlgi alanına giren konulara ilişkin (meslek, hobi, sosyal yaşam vb.) yalın bir dille yazılmış kısa metinlerdeki anlamı yakalar.	Anlama
22. Öneri ve özür sunma gibi ifadeleri içeren metinlerdeki anlamı çıkarır.	Anlama
23. Gönderim ilişkilerini fark eder.	Anlama

Tablo 2'ye göre A2 dil düzeyinde, Ankara TÖMER öğretim programı 23, Gazi TÖMER öğretim programı ise 19 okuma kazanımı içermektedir. A1 dil düzeyiyle benzer olarak bu düzeyde de bilişsel süreçlerden yine “anlama” üzerinde bir yoğunluk olduğu görülmektedir. Bunun yanında Gazi TÖMER öğretim programında “çözümleme” düzeyine çıkan iki (A2.9 ve A2.14) ve Ankara TÖMER öğretimde programında da bir (A1.11) okuma kazanımının bulunduğu göze çarpmaktadır. Bu durum gündelik dili öğrenmeye başlayan öğrencilerin okuma becerisi açısından daha üst düzey bilişsel beceriler sergilemeye teşvik edilmesi bakımından olumlu karşılanmaktadır. Ankara TÖMER öğretim programında A1 düzeyiyle benzer olarak kazanımların bazılarında (A2.4, A2.13 ve A2.17) “ayırt etme” ifadesi kullanılmasına rağmen uzmanlar tarafından bu kazanımların “çözümleme” değil “anlama” basamağında yer alabileceği belirtilmiştir.

Tablo 3. Türkçe Öğretim Programlarının B1 Düzeyine Göre Okuma Kazanımları ve Bunların Bilişsel Süreç Düzeyleri

<i>Ankara TÖMER</i>		<i>Gazi TÖMER</i>	
<i>Kazanım</i>	<i>Kazanım Düzeyi</i>	<i>Kazanım</i>	<i>Kazanım Düzeyi</i>
1. Güncel ve bilinen konulardaki kısa gazete ve dergi metinlerinin ana çizgilerini yakalar.	Anlama	1. Basit bir öyküdeki ana konuyu, öykünün en önemli bölümünü, öykü kahramanlarının işlevlerini, olayları ve olayların öyküdeki yerini anlar.	Çözümleme
2. İlgi alanına giren ya da içeriğini dünya bilgisiyle kestirebildiği bir metindeki bilinmeyen sözcükleri bağlamsal ipuçlarından hareketle tahmin eder.	Anlama	2. Basit broşür, ilan, reklam metinlerindeki önemli bilgileri anlar.	Çözümleme
3. Günlük hayatta karşılaştığı mektup, resmî yazışma, broşür, kısa ileti türü metinlerden kendisi için gerekli olan bilgileri ayırt eder.	Çözümleme	3. Basit broşürlerdeki en önemli bilgileri anlar.	Çözümleme
4. Gazete ve dergilerde güncel konularda görüş belirten makale ve röportajların ana çizgilerini yakalar.	Anlama	4. Bildik bir konuda (sağlık, spor, siyaset, magazin, çevre, eğitim, beslenme...) yazılan metinlerde bilinmeyen sözcük veya ifadelerin anlamlarını bağlamdan hareketle tahmin eder.	Anlama
5. Haberlere göz gezdirerek kimin, neyi, nerede yapmış olduğuna ilişkin bilgiyi çıkarır.	Çözümleme	5. Gazete ve dergilerde kişisel yorum içeren makale ve röportajları okur, yazarın konuyla ilgili temel düşüncelerini anlar.	Anlama

6. Bir metindeki neden-sonuç ilişkisini/işkilerini fark eder.	Anlama	6. Güncel ve bildik konularda (magazin, siyaset, ekonomi, eğitim, spor...) yazılmış kısa gazete metinlerini okur ve ana hatlarıyla anlar.	Anlama
7. Kişisel iletilerdeki (mektup, e-posta, kısa ileti vb.) olay, duygu ve dileklerin anlamını çıkarır.	Anlama	7. Gündelik hayata ilişkin broşür, el ilanı, kurs ilanı, afiş, reklam metni gibi metinlerden ihtiyacı olan bilgileri seçer.	Çözümleme
8. İlgi alanları ve günlük yaşama ilişkin sorunlarla ilgili metinlerin anlamını yakalar.	Anlama	8. İş hayatı ile ilgili temel kavramları anlar.	Anlama
9. Bir öykünün konusunu, bölümlerini ve olaylarını saptar.	Çözümleme	9. Kısa mesajları ve iş mektubu gibi resmî yazışmaları anlar.	Anlama
10. Metnin bağlamından hareketle bilinmeyen sözcük veya sıklıkla kullanılan (ağzına bir şey koymamak, çoğu gitti azı kaldı, dört gözle beklemek vb.) deyimlerin anlamını tahmin eder.	Anlama	10. Kısa metinleri (kısa haber metinlerini) tarayarak içindeki "kim, nerede, ne zaman, ne yapmış" gibi önemli bilgileri bulur.	Çözümleme
11. Kullanım kılavuzlarındaki yalın ifadelerin anlamını yakalar.	Anlama	11. Kişisel mektuplardaki olayları, duygu ve dilekleri anlar.	Anlama
12. Deneyim, olay, düş, beklenti ve amaç içeren betimsel tümce ve metinlerin anlamını yakalar.	Anlama	12. Kişisel yorum bildiren ifade ve kalıpları anlar.	Anlama
		13. Makale ve röportajlardaki temel soru ifadelerini anlar.	Anlama
		14. Olay merkezli metinleri kişi, zaman, yer, neden-sonuç ilişkisi, olayın meydana geliş şekli bakımından anlar.	Çözümleme
		15. Öyküde verilmek istenen ana iletiyi anlar.	Anlama
		16. Öyküdeki olaylar arasında neden-sonuç ilişkilerini anlar.	Anlama
		17. Öyküdeki olaylar arasında neden-sonuç ilişkilerini ve öykünün iletisini anlar.	Anlama
		18. Öyküleme, betimleme ve açıklamalarda kullanılan ifadeleri anlar.	Çözümleme
		19. Resmî makamlara yönelik talep ve şikâyet ile ilgili dilekçeleri anlar.	Anlama
		20. Resmî yazışmalara yönelik biçimsel özellikleri bilir.	Hatırlama
		21. Sağlık, spor, siyaset, magazin, eğitim, çevre, beslenme, sanat gibi alanlarla ilgili bildik konularda yazılmış metinleri ana hatlarıyla anlar, bilinmeyen sözcük ve ifadelerin anlamlarını metinden hareketle tahmin eder.	Anlama
		22. Talep ve şikâyet dilekçelerini, iş mektuplarındaki temel kavramları anlar.	Anlama

Tablo 3 incelendiğinde B1 dil düzeyi için Ankara TÖMER öğretim programında 12 okuma kazanımı, Gazi TÖMER öğretim programında ise 22 okuma kazanımının yer aldığı görülmektedir. Bu düzeyde her iki programda da "hatırlama" bilişsel süreç basamağının

yerini “çözümleme”nin aldığı dikkat çekmektedir. Dil öğrenciler için “orta seviye” kabul edilen bu basamakta, öğretim programlarından hareketle ders kitaplarında okuma becerisine yönelik çözümleyici birtakım etkinliklerin yer almasının uygun olacağı düşünülmektedir. Gazi TÖMER öğretim programında “anlama” şeklinde ifade edilen bazı kazanımların (B1.1, B1.2 ve B1.3) bu kazanımları inceleyen uzmanlar tarafından “çözümleme” basamağına daha uygun olduğu belirlenmiştir. Buradan hareketle bu kazanımlarda “... anlar.” ifadesiyle kazanımın amaçladığı bilişsel süreç düzeyine uygun bir sözcüğün kullanılmamış olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Türkçe Öğretim Programlarının B2 Düzeyine Göre Okuma Kazanımları ve Bunların Bilişsel Süreç Düzeyleri

<i>Ankara TÖMER</i>		<i>Gazi TÖMER</i>	
<i>Kazanım</i>	<i>Kazanım Düzeyi</i>	<i>Kazanım</i>	<i>Kazanım Düzeyi</i>
1. Özgün düşüncelerin aktarıldığı güncel sorunlara ilişkin rapor ve makalelerin içeriğini yakalar.	Anlama	1. Bir öyküde veya tiyatro oyununda yer alan karakterlerin fiziksel ve psikolojik özelliklerini, olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarını çözümler ve öykünün gelişimi açısından değerlendirir.	Çözümleme/ Değerlendirme
2. Sinema, tiyatro, kitap ve konser gibi kültürel konulardaki yorum ve eleştirilerin anlamını yakalar.	Anlama	2. Bir yardımcı el kitabına (örneğin bir bilgisayar programıyla ilgili) hızlı bir biçimde göz atar, karşılaştığı sorunla ilgili açıklamaları bulur ve anlar.	Anlama/ Çözümleme
3. Kanıtlayıcı metinlerdeki (araştırma raporu vb.) sonucu bulur.	Anlama	3. Eleştiri metinlerinin ana iletisini anlar.	Anlama
4. Sorunun çözümünün yer aldığı metinlerde soruna uygun çözümlü/çözümleri bulur.	Çözümleme	4. Herhangi bir uzmanlık alanında yazılmış metinlerin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini anlar.	Çözümleme
5. Bir metnin akışını ve anlam bütünlüğünü fark eder.	Çözümleme	5. İlgi alanına giren, akademik veya uzmanlık alanıyla ilgili metinleri ayrıntılarıyla anlar.	Çözümleme
6. Soyut içerikli metinlerin (anneler günü, doğa sevgisi vb.) içeriğini çözümler.	Çözümleme	6. İş veya ilgi alanına giren haber, makale ve raporlara göz atarak metnin ana konusunu, metindeki anahtar kavram, terim ve ifadeleri belirler.	Çözümleme
7. Metinde kullanılan deyim ve atasözlerinin anlamını yakalar.	Anlama	7. Kendi alanı dışındaki makaleleri sözlük yardımıyla anlar.	Anlama/ Uygulama
8. Uzun ve karmaşık metinleri gözden geçirerek önemli ayrıntıları belirler.	Çözümleme	8. Mesleki, akademik veya ilgi alanına giren konulardaki mektupları okur ve en önemli noktalarını kavrar.	Çözümleme
9. Kullanım kılavuzlarına bakarak (bilgisayar programları vb.) sorununu çözer.	Uygulama	9. Metindeki neden-sonuç, amaç-sonuç, olasılık, onaylama, genelleme, karşı çıkma gibi durumları ifade eden yapıları anlar.	Çözümleme
10. Metindeki bağlayıcıların (ne var ki, hâlbuki, fakat, ama, ancak, oysa, öte yandan, ise vb.) anlam ilişkilerindeki rolünü fark eder.	Çözümleme	10. Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini anlar.	Çözümleme
11. Farklı metin türlerindeki pek çok sözcüğün anlamına ilişkin kestirimlerde bulunur.	Anlama	11. Metnin olay örgüsünü ana hatlarıyla özetleyecek şekilde anlar.	Anlama/ Çözümleme

12. İlgi alanına giren metinlerdeki bilgi, duygu ve düşüncelerin anlamını yakalar.	Anlama	12. Sanatsal ve kültürel etkinliklerle ilgili (örneğin sinema, tiyatro, sergi, konser, vb.) temel terim ve kalıpları bilir.	Hatırlama
		13. Teknik konulara ilişkin yönergeleri anlar.	Anlama
		14. Yazarın belli bir görüşü veya düşüncüyü savunduğu ve güncel sorunlara yanıt aradığı bir makale veya bir haberi okuyup anlar.	Anlama

Tablo 4'e bakıldığında B2 düzeyinde, Ankara TÖMER öğretim programında 12 okuma kazanımı, Gazi TÖMER öğretim programında ise 14 okuma kazanımı yer aldığı görülmektedir. B2 dil düzeyinde sergilenecek dil becerileri dikkate alındığında, öğretim programlarında üst düzey bilişsel becerilere işaret edecek kazanımların yer almasının programların daha işlevsel ve etkili olması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Her iki programda da “çözümleme” bilişsel süreç basamağına ilişkin okuma kazanımlarının bulunduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte Ankara TÖMER öğretim programında 6, Gazi TÖMER öğretim programında ise 3 kazanımın sadece “anlama” basamağında yer aldığı görülmektedir. B2 dil düzeyi, öğrencilerin artık farklı türlerde metinleri (mesleki ve akademik metinler, araştırma raporları, teknik metinler vb.) okuyup anlamaya başlamaları gereken bir basamaktır. Bu bakımdan bu düzeyde “anlama” ile ilgili okuma kazanımlarının sayıca fazla olması doğal karşılanmaktadır. Ancak bu düzeyde üst düzey bilişsel becerileri geliştirecek kazanımların olması beklenir. Ayrıca Gazi TÖMER öğretim programında “çözümleme” basamağına işaret eden okuma kazanımlarının oransal açıdan fazla olduğu (9/14), “değerlendirme” basamağında 1 kazanımın yer aldığı (B2.1) görülmektedir. Ayrıca Gazi TÖMER öğretim programında yine birden fazla bilişsel süreç basamağına işaret eden kazanımların (B2.1, B2.2, B.2.7 ve B.2.11) bulunduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 5. Türkçe Öğretim Programlarının C1 Düzeyine Göre Okuma Kazanımları ve Bunların Bilişsel Süreç Düzeyleri

<i>Ankara TÖMER</i>		<i>Gazi TÖMER</i>	
<i>Kazanım</i>	<i>Kazanım Düzeyi</i>	<i>Kazanım</i>	<i>Kazanım Düzeyi</i>
1. Karmaşık nitelikli paragraflardan oluşan bir metnin içeriğini çözümler.	Çözümleme	1. Araştırma raporlarında kullanılan temel terimleri ve yapısal özellikleri anlar.	Anlama
2. Bir öyküde veya tiyatro oyunundaki karakterlerin olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarının sonuçlarını, konunun gelişimindeki rollerini çözümler.	Çözümleme	2. Güncel edebî metinlerde verilmek istenen iletileri anlar.	Çözümleme
3. Sözlük yardımıyla her türlü yazışmayı okuyup anlamlandırır.	Anlama	3. Karmaşık konulardaki metinlerin ana konusunu anlar.	Anlama
4. Sözlük yardımıyla artalan bilgisine sahip olmadığı metinlerdeki içeriği çözümler.	Çözümleme	4. Kullanım kılavuzlarındaki yönergeleri anlar.	Anlama
5. Uzun ve karmaşık yönergeleri (yeni bir aletin kullanımı vb.) anlamlandırır.	Anlama	5. Kullanım kılavuzundaki temel bölümleri ayırt eder.	Çözümleme
6. Espri, şaka, argo ve deyimlerin anlamlarını çıkarımlar.	Anlama	6. Metinde analiz ve yorumlarla verilmek istenen sonucu anlar.	Çözümleme

7. Çağdaş yazınsal metinleri kolaylıkla anlamlandırır.	Anlama	7. Metinde bölümler arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.	Çözümleme
8. Uzun, karmaşık ve olgusal bir metni biçem yönünden yorumlar.	Değerlendirme	8. Metinde öne sürülen tez ve görüşleri kendi cümleleriyle özetler.	Anlama
9. Görüşlerin, bakış açılarının ve bunlar arasındaki bağlantıların tartışıldığı üst dil kullanılan rapor, analiz ve yorumları anlamlandırır.	Çözümleme	9. Metinde tartışılan tezlerden ulaşılmak istenen sonucu belirler.	Anlama
10. Çağdaş yazınsal metinleri yorumlar.	Değerlendirme	10. Metinde verilen bilgi ve verilerle (tablo, grafik...) desteklenmek istenen görüşü anlar.	Anlama
11. Bir yazınsal ürünün arka planında yer alan toplumsal, siyasal veya tarihî öğeleri fark eder.	Çözümleme	11. Metinde yazarın/anlatıcının bakış açısını belirler.	Çözümleme
12. Bir anlatıdaki örtük ifadeleri fark eder.	Çözümleme	12. Metindeki başlık, alt başlıklar ile metnin konusu arasındaki ilişkiyi belirler.	Çözümleme
13. Bilgi ve savları göz önünde bulundurarak yargıya varır.	Değerlendirme	13. Metinlerdeki örtülü anlamları, göndermeleri anlar.	Çözümleme
14. Toplumsal, meslekî veya akademik bilgiler içeren uzun metinleri değerlendirir.	Değerlendirme	14. Metnin atıfta bulunduğu tarihî ve sosyal öğeleri metinlerdeki birimlerden hareketle belirler.	Çözümleme
		15. Metnin üretildiği sosyal ortamla ilgili dil öğelerini tespit eder.	Çözümleme
		16. Raporla araştırma metinlerindeki temel veri ve değerlerin (tablo, sayısal, grafik, vb.) işlevlerini anlar.	Anlama
		17. Şiir, roman, hikâye, tiyatro ve düz yazı türlerindeki metinlerin ana konusunu/temasını anlar.	Anlama
		18. Teknik aletlerle ilgili genel geçer tarif cümlelerini anlar.	Anlama
		19. Uzmanlık alanı ile ilgili terminolojiyi anlar.	Anlama
		20. Verilerle ulaşılmak istenen sonucu anlar.	Anlama
		21. Yazışmalarda ifade edilen temel iletiyi anlar.	Anlama
		22. Yazışmaların biçimsel özelliklerini fark eder.	Hatırlama/ Anlama

Tablo 5 incelendiğinde C1 düzeyinde Ankara TÖMER öğretim programında 14, Gazi TÖMER öğretim programında 22 okuma kazanımı olduğu görülmektedir. Bu düzeyde Ankara TÖMER öğretim programında “çözümleme ve değerlendirme” basamaklarını işaret eden kazanımların çoğunlukta olduğu, Gazi TÖMER öğretim programında ise kazanımların “anlama ve çözümleme”ye yönelik olduğu dikkat çekmektedir. Ankara TÖMER öğretim programında yer alan ve “yorumlama” şeklinde ifade edilen bazı kazanımların (C1.8 ve C1.10) yorumlama alt becerisini içeren “anlama” basamağından daha üst düzey bilişsel becerileri yansıttığı düşünülmektedir. Anlama-yorumlama becerisi yenilenmiş taksonomide “...ifade şeklini değiştirme, önemli konuşma veya dokümanları farklı bir biçimde sunma.” şeklinde açıklanmaktadır. Ancak ilgili kazanımlarda ifade edilen “yorumlama”nın, “değerlendirme” bilişsel basamağında sözü edilen “ölçütler veya standartları göz önünde tutarak yargıya ulaşma” becerisini sağladığı,

bu bakımdan okuma kazanımlarının değerlendirme basamağını işaret ettiği düşünülmektedir.

Tablo 6. Ankara TÖMER Türkçe Öğretim Programının C2 Düzeyine Göre Okuma Kazanımları ve Bunların Bilişsel Süreç Düzeyleri

<i>Kazanım</i>	<i>Kazanım Düzeyi</i>
1. Karmaşık konularla ilgili anlam farklılıklarını ayırt eder.	Çözümleme
2. Terminoloji içeren bir metnin anlamını değerlendirir.	Değerlendirme
3. Değişmeceli dilin (benzetme, eğretileme, deyim, aktarma vb.) kullanıldığı metinleri anlamlandırır.	Anlama
4. Yazınsal metinleri yorumlar.	Değerlendirme
5. Amaç dilin kültürü içinde yer alan değer yargılarını (batıl inanç, konukseverlik, örf ve adetler vb.) da içeren metinleri çözümler.	Çözümleme
6. Yazınsal metinlerdeki söz ve anlatım sanatlarını çözer.	Çözümleme
7. Anlam bulanıklığının söz konusu olduğu durumlarda asıl anlama bağlamdan hareketle ulaşır.	Anlama/ Çözümleme
8. Sözleşme metinlerini (kira kontratı, banka sözleşmesi gibi) anlamlandırır.	Anlama
9. İçinde argo ifadelerin de yer aldığı metinleri çözümler.	Anlama

Tablo 6’da Ankara TÖMER öğretim programının C2 düzeyindeki okuma kazanımları ve bu kazanımların işaret ettiği bilişsel süreç basamakları yer almaktadır. Toplam 9 okuma kazanımının yer aldığı bu dil düzeyi, Gazi TÖMER öğretim programında bulunmamaktadır. Kazanımlar incelendiğinde “anlama, çözümleme ve değerlendirme” basamaklarını işaret eden kazanımlar göze çarpmaktadır. Bu düzeyde de yine C1 düzeyi okuma kazanımlarında olduğu gibi “yorumlama” olarak ifade edilen ancak değerlendirme basamağında olduğu düşünülen kazanımın varlığı dikkat çekmektedir. Ankara TÖMER öğretim programında C2 dil düzeyinde kazanımlar bulunması ve bunların “yaratma” basamağı dışında üst bilişsel basamakları işaret etmesi olumlu bir durum olarak yorumlanabilir. Bunun yanında dil öğretiminde son seviyeye gelmiş bir öğrenci için yaratma basamağında hiçbir kazanıma yer verilmemesi programdaki bir olumsuzluğa işaret etmektedir.

Aşağıdaki tabloda her iki programın okuma kazanımlarının bilişsel süreç basamaklarına sayısal dağılımı sunulmaktadır.

Tablo 7. Ankara TÖMER ve Gazi TÖMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programlarındaki Okuma Kazanımlarının İçerdiği Becerilerin Bilişsel Basamaklara Dağılımı

<i>Bilişsel Süreç Basamağı</i>	<i>Ankara TÖMER</i>		<i>Gazi TÖMER</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Hatırlama	11	12,09	4	3,57
Anlama	54	59,34	70	62,5
Uygulama	1	1,10	4	3,57
Çözümleme	19	20,88	31	27,68
Değerlendirme	6	6,59	3	2,68
Yaratma	0	0	0	0
Toplam	91	100	112	100

Tablo 7'ye bakıldığında, Ankara Üniversitesi TÖMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan okuma kazanımlarının 6 bilişsel süreç basamağını toplam 91 kez; Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan okuma kazanımlarının ise aynı bilişsel süreç basamaklarını toplamda 112 kez işaret ettiği görülmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programlarının bilişsel süreç boyutları genel olarak ele alındığında her iki programın okuma kazanımlarında "anlama" becerisinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Temel bilişsel becerilerin (hatırlama, anlama, uygulama) Ankara TÖMER öğretim programında %72,53; Gazi TÖMER öğretim programında ise %69,64 ağırlığa sahip olduğu dikkat çekmektedir. Her iki programda da yaratma düzeyine yönelik okuma kazanımı yer almazken üst düzey bilişsel becerilerin (çözümleme, değerlendirme, yaratma) yüzdelik oranı Ankara TÖMER öğretim programında %27,47; Gazi TÖMER öğretim programında ise %30,36'dır.

Sonuç ve Öneriler

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış programların Bloom ve diğerleri tarafından hazırlanıp (1956) Anderson ve Krathwohl (2010) tarafından yenilenmiş taksonomisine göre incelendiği bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Ankara Üniversitesi TÖMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı'nda 89; Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı'nda ise 97 okuma kazanımı yer almaktadır. Ancak her iki öğretim programında da okuma kazanımlarından bazıları iki yargı içermekte, böylelikle Ankara TÖMER öğretim programı okuma kazanımlarının içerdiği bilişsel beceri sayısı 91'e; Gazi TÖMER öğretimin programı okuma kazanımlarının içerdiği bilişsel beceri sayısı ise 112'ye çıkmaktadır. Bir kazanımda iki becerinin ifade edilmesinin program geliştirmede hedef yazma ile ölçme ve değerlendirme ilkeleri açısından olumsuz bir durum olduğunu söylemek mümkündür.

2. Her iki öğretim programının okuma kazanımlarında, "anlama" bilişsel süreç basamağının oran olarak (Ankara TÖMER: 54/89; Gazi TÖMER: 70/103) daha fazla yer tuttuğu belirlenmiştir. Bu durum ilgili programlarda üst düzey bilişsel beceri basamaklarını (çözümleme, değerlendirme, yaratma) işaret eden kazanımlara daha az yer verildiğini göstermektedir. Başlangıç dil düzeylerindeki okuma kazanımlarında "anlama" basamağının ağırlıklı olarak kullanılmış olması normal karşılanırken dil düzeyleri yükseldikçe buna paralel olarak üst düzey bilişsel becerileri kazandıran kazanımların da artması beklenmektedir.

3. Dil öğrenme sürecinde öğrenciler, öğretim sürecinin her dil düzeyinde uygulamaya yönelik etkinlikler yapmaktadır. Etkinlikler de kazanımlar doğrultusunda hazırlanır. Her iki program hazırlanırken başlangıç düzeyinden ileri düzeye kadar "uygulama" basamağına yeterince yer verilmediği görülmektedir. Uygulama basamağını işaret eden becerilerin Ankara TÖMER öğretim programında 1, Gazi TÖMER öğretim programında ise 4 okuma kazanımında yer aldığı tespit edilmiştir. Uygulamaya yönelik kazanımların azlığı Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin belli dil düzeylerine ulaştıklarında sergilemeleri gereken beceriler açısından olumsuz görülmektedir.

4. Ankara TÖMER öğretim programında 6, Gazi TÖMER öğretim programında ise 3 kazanım değerlendirme basamağını işaret etmektedir. Dil öğrencilerin özellikle ileri

düzeylerde; okuduklarını test etme, eleştirme ve okudukları ile ilgili yargıya varma becerilerine gönderme yapacak okuma kazanımlarına ihtiyacı vardır. Bu becerileri kazandıran kazanım sayılarının azlığı programlar açısından olumsuz bir durum olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca oluşturma, planlama ve üretme alt becerilerinden hareketle “yeni bir örüntü veya yapıya göre birleştirerek bütünleşik ve işlevsel bir bütün ortaya koyma” becerisini işaret eden “yaratma” basamağına ilişkin kazanımların (Anderson & Krathwohl, 2010) her iki programda da yer almadığı belirlenmiştir. Bu durum da dil öğrenenlerin artık uzmanlaştıkları dilde bilim, teknik, sanat vb. konularda yeni bir ürün ortaya koymalarını destekleyecek kazanımların eksikliğini göstermektedir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlardan hareketle şu öneriler sunulabilir:

1. Bütün eğitim öğretim süreçlerinde olduğu gibi yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılırken, ders kitapları ve materyalleri hazırlanırken belirli bir öğretim programını takip etmek gerekir. Bu da programların var olma önemini ortaya koyar. Öğretim sürecinde bir programın var olması öğretimin belki de ilk basamağını oluşturur. Daha sonraki basamakta ise programlardaki kazanımların, dil düzeylerine göre öğrencileri hedeflerine taşıyacak, bilişsel düzeylerdeki becerileri uygun ve dengeli biçimde kazandıracak kazanımları içermesi gerekir. Bu bakımdan Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi görevini üstelenen kurum ve kuruluşlar öğrenci potansiyelleri ve bilişsel beceri basamakları ile süreçleri dikkate almalı; öğrenci ihtiyaçlarına uygun içerik, kazanım dağılımı, yöntem-teknik ve sınıf içi etkinlikleri içeren kendi öğretim programlarını hazırlamalı ve uygulamalıdır.

2. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanına yönelik hazırlanacak öğretim programlarında, öğrencilerin belirli düzeylerde sergileyecekleri dil becerileri göz önünde bulundurulmalı, öğrenciler, bilhassa B2 düzeyinden sonra belirlenecek kazanımlarla bilişsel süreç boyutunun üst basamaklarına çıkarılmalıdır.

3. Öğretim programlarının hazırlanmasında, alan uzmanlarının yanında program geliştirme ile ölçme ve değerlendirme uzmanlarının da görüşleri alınmalıdır. Böylelikle incelenen programlarda tespit edilen “kazanım ifadesi ile kazanım içeriğinin bilişsel boyutu uyumsuzluğu” ve “bir kazanımda birden fazla beceriye yer verme” gibi program geliştirme açısından uygun karşılanmayan durumların önüne geçilebilecektir.

4. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programlarında, özellikle “ileri düzey” dil kazanımlarının, bilişsel beceri basamaklarında ifade edilen üst düzey bilişsel becerileri sağlaması ve çeşitlilik göstermesi, öğrencilerin dil eğitiminden sonraki süreçte karşılaşacakları belli dil durumlarının üstesinden gelebilmeleri adına önemlidir. Bu yaklaşımın, günümüzde dil kursunu tamamladıktan sonra yükseköğrenime başlayan yabancı uyruklu öğrencilerin “alanları ile ilgili karmaşık metinleri anlama, çözümleme, değerlendirme ve özgün metinler üretme” ile ilgili yaşadıkları sorunların çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5. Programlardaki kazanımlar; dil düzeylerine uygun, öğrencileri hedeflerine taşıyacak, bilişsel düzeylerde ifade edilen becerileri kazandıracak şekilde hazırlanırsa ders kitabı ve materyali hazırlayanlara da kolaylık sağlayacak ve bu eserler kullanıcılar açısından daha verimli olacaktır.

Kaynakça

- Alver, M. & Sancak, Ş. (2016). 2015 Türkçe dersi öğretim programı hakkında öğretmen/öğretmen adayı ve öğretim elemanı görüşleri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(14), 31-60.
- Anderson, L. W. & Krathwohl, D. R. (2010). *Öğrenme öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama: Bloom'un eğitimin hedefleri ile ilgili sınıflamasının güncellenmiş biçimi* (Çev. Durmuş Ali Özçelik). Ankara: Pegem Akademi.
- Arı, G. (2017). Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (ortaokul) okuma kazanımlarının değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(4), 685-703.
- Bağcı-Ayrancı, B. (2017). 2006, 2015 ve 2017 Türkçe dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *International Journal of Language Academy*, 5(7), 119-130.
- Bloom B. S., Engelhart M. D., Furst E. J., Hill W. H. & Krathwohl D. R. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals*. USA: Longmans.
- Candaş-Karababa, Z. C. (2009). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi ve Karşılaşılan Sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 265-277.
- Çebi, A. & Durmuş, T. (2012). Türkiye İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ile ABD Massachusetts İngilizce Eğitimi Çerçeve Programı'nın karşılaştırılması. *Journal of Educational and Instructional Studies in The World*, 2(1), 110-121.
- Demir, C. (2016). Türkçe eğitim-öğretim programları ve kişisel söz varlığı. *Millî Eğitim*, 2016(210), 141-161.
- Durmuş, M. (2013). Türkçenin yabancılara öğretimi: sorunlar, çözüm önerileri ve yabancılara Türkçe öğretiminin geleceğiyle ilgili görüşler. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 6(11), 207-228.
- İşeri, K. & Baştuğ, M. (2016). Yeni Türkçe dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *International Journal of Language Academy*, 4(4), 17-35.
- Kan, M. O., Sülüoğlu, B. & Demirel, Ö. (2013). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programı ile ilgili okutman ve öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(24), 29-42.
- Kara, M. (2011). Avrupa dilleri öğretimi ortak çerçeve metni doğrultusunda Türkçe öğrenen yabancılara A1-A2 seviyesinde Türkçe öğretim programı örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 3(3), 157-195.
- Kara, M. & Ulutaş, M. (2018a). Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe Dersi 2018 Öğretim Programındaki okuma kazanımlarının bilişsel stratejiler açısından incelenmesi. *ILTER*, 6-8 Eylül, Amasya, Türkiye.
- Kara, M. & Ulutaş, M. (2018b). Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe Dersi 2018 Öğretim Programındaki konuşma ve yazma kazanımlarının metin dil bilim ölçütleri doğrultusunda incelenmesi. *ILTER*, 6-8, Amasya, Türkiye.
- Melanlıoğlu, D. (2008). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 64-73.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (Sadegül Akbaba & Ali Ersoy, çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Çeviri Komisyonu. (2009). *Diller için Avrupa ortak başvuru metni öğrenme-öğretme-değerlendirme*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Neuman, W. L. (1997). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*, 3rd ed. Boston: Allyn and Bacon.

- Temizkan, M. & Atasoy, A. (2014). Cumhuriyet dönemi Türkçe eğitimi ve öğretimi programlarında yazma becerisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 42-71.
- Tosun, C. (2005). Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretilmesi. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1(1), 22-28.
- Türkiye Maarif Vakfı. (2019). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programı*. <https://www.turkiyemaarif.org/uploads/yabancidilolarakturkceogretimi.pdf> Erişim: 11.09.2019
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. baskı)*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, F. & Çolak, H. (2017). 2006 ve 2015 Türkçe öğretim programlarında yer alan dil bilgisi kazanımlarının değerlendirilmesi. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(5), 1-17.